

SAMENVATTING

Inleiding

Op 1 januari 2008 is op pilotbasis gestart met het aanbieden van vrijwillige nazorg aan jongeren met een PIJ-maatregel (Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen) die op het moment dat ze de inrichting verlaten ouder zijn dan 18 jaar. Dit gebeurde vooruitlopend op een voorgenomen wijziging van de Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen (Bjj), die naar verwachting zal leiden tot het verplicht stellen van deze nazorg. Het doel van dit onderzoek is het vergroten van de kennis over de aard, omvang en acceptatie van de nazorg en de motivatiefactoren die daarbij een rol spelen. Het betreft nadrukkelijk geen evaluatie van de pilot. Het onderzoek maakt deel uit van de PIJ-onderzoeksprogrammering van het WODC, die gericht is op het vergroten van kennis over en inzicht in de uitvoeringspraktijk van de PIJ-maatregel.

Methode

Het onderzoek is uitgevoerd onder een selectie van reclasseringsvestigingen en alle JJI's (Justitiële Jeugdinrichtingen) die in 2008 en 2009 betrokken waren bij de begeleiding van de uitstroom van 18+ PIJ-jongeren. In deze instellingen is dossieronderzoek uitgevoerd en is gesproken met betrokken medewerkers. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met 18+ PIJ-jongeren die nazorg geaccepteerd of geweigerd hebben. Tot slot zijn gesprekken gevoerd met ambtenaren van tien gemeenten en de Raad voor de Kinderbescherming. De gekozen methode stelt beperkingen aan de generaliseerbaarheid van de resultaten. Dit heeft te maken met het ontwikkeltraject waar de pilot zich ten tijde van de dataverzameling in bevond, het feit dat de reclassering en JJI's verschillende verantwoordelijkheden hebben en de jongeren op verschillende momenten in het PIJ-traject begeleiden, de keuze om een deel van de dataverzameling door de instellingen zelf te laten uitvoeren en het feit dat de interviews met 18+ PIJ-jongeren niet op een steekproef zijn gebaseerd. Desondanks biedt het onderzoek een goed inzicht in de manier waarop en de mate waarin, midden in een ontwikkelings- en verbeteringstraject, vrijwillige nazorg wordt geboden en hoe/waarom deze wordt geaccepteerd.

De vrijwillige nazorg

Het doel van de nazorg is om de overgang van het verblijf in de JJI naar de vrije samenleving te optimaliseren en het netwerk van professionals rondom de jongeren sluitend te krijgen teneinde recidive te voorkomen. De nazorg valt uiteen in drie fasen. Tijdens de *voorbereiding op uitstroom* wordt de jongere binnen de JJI voorbereid op de uitstroom (proefverlof of, indien geen proefverlof plaatsvindt, vrijwillige nazorg). De (volwassen)reclassering wordt hiertoe ongeveer een halfjaar voor uitstroom door de JJI ingeschakeld. Tijdens het proefverlof (maximaal een jaar) begeleidt de JJI de jongere en ziet de reclassering toe op het verloop van het proefverlof. Na afloop daarvan neemt

de reclassering de begeleidende taak over van de JJI. De nazorg duurt maximaal een jaar.

Dit proces is in de pilot nader ingevuld. De samenwerking tussen JJI's en reclasseringsinstellingen verliep aanvankelijk stroef, maar is in de loop van de pilot verbeterd. Toch komt het nog steeds voor dat de reclassering te laat betrokken raakt bij de voorbereiding op uitstroom van een jongere. Ook komt het voor dat een jongere onvoorbereid uitstroomt, omdat de PIJ-maatregel contrair wordt beëindigd of dat een jongere uitstroomt zonder proefverlof. Bovendien vindt bij uitstroom geen actuele diagnostiek plaats. Dit alles levert problemen op in de nazorg: de reclassering kan geen (voldoende) werkrelatie met de jongere opbouwen en kan de jongere onvoldoende voor de vrijwillige nazorg motiveren, de nazorg wordt gedomineerd door het regelen van praktische zaken voor de jongere in plaats van daadwerkelijke begeleiding en/of het nazorgtraject is niet afgestemd op het in de JJI doorlopen traject.

Het aanbod van de vrijwillige nazorg

Er is geen sprake van een set van interventies, die samen de nazorg vormen. Per jongere wordt afzonderlijk bepaald wat op de verschillende leefgebieden nodig is. De inhoud van de nazorg is vooral praktisch van aard. Niet alle jongeren hebben bij uitstroom dagbesteding en inkomen. Bij ongeveer tien procent ontbreekt één van deze voorwaarden. Dit zijn dan zaken die in de nazorg nog gerealiseerd moeten worden. Daarnaast kunnen na uitstroom (gevolgen van) verslaving, schulden, psychiatrische problematiek en delinquente elementen in de thuissituatie de aandacht van de nazorg opeisen. Door deze factoren lukt het vaak niet om met de nazorg voort te bouwen op de behandeling in de JJI.

Ontvangst en acceptatie van het aanbod

Alle jongeren die daarvoor in aanmerking komen, ontvangen een aanbod voor de vrijwillige nazorg. In het tweede jaar van de pilot werd dit aanbod door 68 procent van de jongeren geaccepteerd. Er lijkt een verband tussen het aanbod en de acceptatie van de nazorg en het hebben van proefverlof: jongeren die geen aanbod van nazorg hebben ontvangen en geaccepteerd, hebben vaker geen proefverlof gehad. Over het algemeen bestaat er geen relatie tussen achtergrondkenmerken van jongeren en het wel of niet accepteren van het aanbod.

In de praktijk blijkt dat niet alle trajecten die geaccepteerd worden, ook daadwerkelijk starten of geheel worden doorlopen.

Motivatie voor de vrijwillige nazorg

Voor de vrijwillige nazorg zijn jongeren vooral extrinsiek gemotiveerd. Met name de hulp bij het regelen van allerlei praktische zaken kan jongeren overhalen om de nazorg te accepteren. Interne motivatie speelt geen grote rol. In de toekomst, na het verplicht stellen van de nazorg, zal motivatie vaker vanuit de externe omgeving (de dwang) komen. Het blijft dan echter van belang om de extrinsieke motivatie te behouden en de interne motivatie verder

uit te bouwen. Aansluiting zoeken bij de wensen van de jongeren zal daarom ook bij nazorg in een verplicht kader belangrijk blijven.

Conclusie

De kwaliteit van de nazorg is afhankelijk van de kwaliteit van het voortraject dat de jongere doorloopt in de JJI en tijdens het proefverlof. Idealiter zijn, op het moment dat de nazorg aanvangt, alle voorwaarden voor een goede terugkeer van de jongere in de maatschappij vervuld en heeft de jongere ook reeds met die terugkeer kunnen oefenen. Tijdens de nazorg richt de begeleiding zich dan op de zaken waarbij extra ondersteuning nog nodig is, zodat hetgeen de jongere in de JJI en tijdens het proefverlof heeft geleerd, beklijft.

Het onderzoek laat zien dat de keten van behandeling, voorbereiding op uitstroom en proefverlof op dit moment niet garandeert dat de jongeren klaar zijn voor terugkeer in de maatschappij, om zowel praktische redenen als kwesties die samenhangen met de problematiek en motivatie bij de jongeren. Dat bemoeilijkt de nazorg. Tijdens de nazorg wordt op dit moment dan ook niet met vaste, bewezen effectieve methoden gewerkt, terwijl dat wel mogelijk is. Daarnaast is het contact tijdens de nazorg vaak sporadisch of wordt het nazorgtraject niet afgemaakt. Deze knelpunten worden niet opgelost met het verplicht stellen van de nazorg. De oplossing ligt in het voortraject: de behandeling in de JJI en het proefverlof. Uiteindelijk zal immers ook bij de verplichte nazorg toegewerkt moeten worden naar een situatie waarin jongeren na afloop van hun PIJ-maatregel succesvol en zonder te recidiveren terugkeren in de samenleving.

